

FRIES OLD HOUT

In Sneek op het Kleinzand no. 12 staat een onopvallend huis. Een mededeling achter het raam vermeldt dat hier het Fries Scheepvaart Museum gevestigd is, open op alle dagen, behalve des zondags. Achter deze bescheiden annonce gaat een rijke wereld schuil van nautische curiosa uit vroeger tijden. Voor de entreprijs van één gulden stapt u deze merkwaardige wereld binnen. Op het Kleinzand no. 12 te Sneek. Het museum werd opgericht

in 1938, ter tentoonstelling van voorwerpen die betrekking hebben op de historische friese scheepvaart. Dit terrein van belangstelling is onderverdeeld in drie categorieën: pleziervaart, oude scheepvaart en beroepsvaart. Uiteraard kunnen deze drie categorieën niet altijd en overal gescheiden worden, en er zijn natuurlijk ook artikelen die zich moeilijk laten indelen. De eerste kamer waar men binnenkomt bijvoorbeeld, bevat een bonte verzameling

curiosa, uitgestald deels in vitrines, deels in fraai antieke glazenkasten. Het eerste dat echter in deze kamer opvalt is een aantal schepen in flessen, waarbij men zich allereerst toch verwondert over het priegelwerk dat hier, hetzij zacht neuriënd, hetzij luid vloekend, verricht is. Maar hoe dan ook, het zijn en blijven curiosa, waar men niet al te lang naar kan blijven kijken. Veel meer te vertellen hebben de daggelijke voorwerpen, zoals de bootsmanfluit, de vissers-

messen, de ooringetjes, de zakverrekijker, de ponjaard van een adelborst, en een zeemanskist. De neiging deze dingen vast te houden en te bevelen is groot; de kasten zijn echter degelijk gesloten, zodat men alleen maar zijn ogen de kost kan geven. Niet uitgekeken raakt men op de inhoud van de vitrine in de gang. Menigeen zou zich gelukkig prijzen met een van de hier uitgestalde zakkompasjes. Het vakmanschap en de uitvoering zijn zo

wondermooi en zo verfijnd, vooral die waarbij ook nog een klein zonnewijzertje is ingebouwd, dat men met enige spijt aan deze tijd terugdenkt, toen je die kompasjes gewoon kon kopen; ook al was dat dezelfde tijd waarin voor veel ziektes maar één middel bestond: aderlating.

Het kleine instrumentje, waarmee dit werd uitgevoerd, ligt gebed in blauw fluweel in een houten etuijntje. Het is een plat koperen apparaat met een hartvormig mesje, dat door een druk op een knopje in de ader slaat. Twee uitvoeringen zijn er: de kleine voor mensen, de grote voor runderen en paarden.

Niet minder interessant is de vethoorn van een zeilmaker, rijkelijk versierd met bewerkt zilverbleslag. Van minder verfijnd allooi, maar toch nog heel wat mooier dan de huidige modellen, zijn de lange rij schaven van een scheepstimmerman, die in deze vitrine ook een plaats hebben gevonden. Eens te meer herinneren deze gereedschappen ons er aan dat alles in die tijden handwerk is geweest, moeizaam en langzaam handwerk, dat echter resultaten opleverde van een onopzettelijke schoonheid. Zoals het prachtige scheepje dat varensklaar staat opgesteld in de afdeling gewijd aan de pleziervaart.

De „Jannetje”, zoals dit friese boatsje is genoemd, is in 1920 gebouwd door A. v. d. Zee te Joure. Het is een lust voor het oog, dit vier meter lange pleziervaartuigje, en bijna te mooi om mee te varen. Elk plekje dat versierd kon worden, is versierd, en de aandacht voor het detail verraadt de liefde van de scheepsbouwer voor zijn Jannetje. Alleen al de sleepijzers van de zwaarden zijn een droom van staal.

De bewondering voor scheepjes zoals deze wordt nog groter wanneer men bedenkt dat alles op het oog gebouwd werd. De spanten bijvoorbeeld werden gebogen boven een vuurtje van rokend riet, en wanneer de scheepsbouwer dacht dat het zo wel zou passen, dan paste het ook. Kom daar tegenwoordig eens om. Voor

het overige is deze afdeling gevuld met modellen van oude en nieuwe pleziervaartuigen, zoals een tjotter, een schouw, een fries jacht, een „gersboat”, een boeier, een Regenboog, een Draak, een 22 m2, een fraaie Pampus, en een ouderwets degelijke BM; kortom, watersport door de eeuwen heen in een notedop. Deze modellen hebben het knus-kneuterige van alle modellen. In persoon dwaalt men over het dek, leunt over de verschansing, klimt in het want, vertoeft ergens benedendeks, rust wat op de voorplecht in de late avondzon en gaat te kooi wanneer het donker is. Nooit is het leven van een zeeman genoeglijker dan op een scheepsmodel. Tussen de vitrines in staan enkele antieke mastwortels, een stofzuigermond en een oude scheepstimmermanskist met een complete inhoud van beitels, gutsen, zagen, hamers, schaven, boren en fretten. Het gereedschap ziet er goed onderhouden uit en men zou er zo mee aan de

slag kunnen gaan, in de oude stijl wel te verstaan, zonder elektriciteit.

Deze afdeling verlatend komt men in de galerij, waar momenteel een expositie is van werk van Pieter Blauw (1744-1808). Het zijn pentekeningen in gewassen inkt van het type: Kalme zee met Beurtschepen, alsmede een Statenjacht voor de Kust.

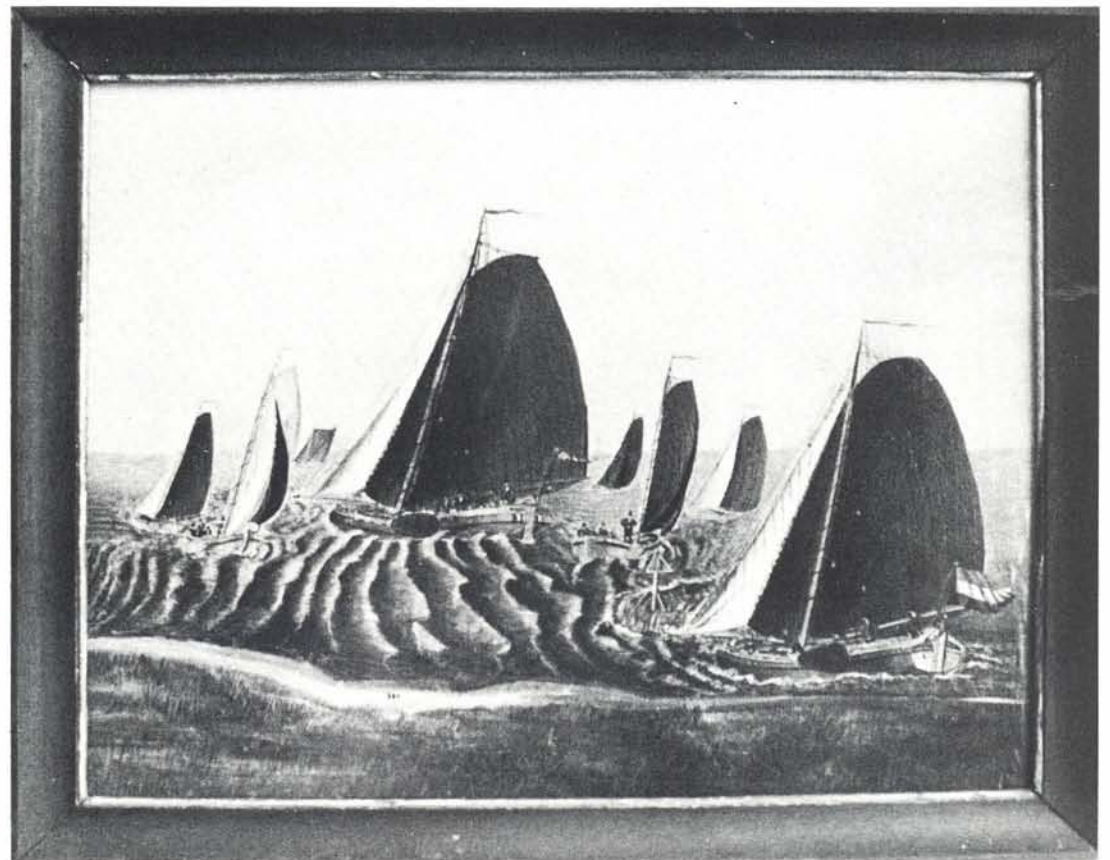
Behalve door het detail imponeren deze tekeningen ook door tafereel, vooral wanneer men zich de tijd gunt voorstellingen goed tot zich te laten doordringen.

Aan het eind van de galerij, welke overigens met steeds andere exposities wordt ingericht, vinden wij de afdelingen Oude Scheepvaart en Beroepsvaart.

De Oude Scheepvaart herbergt een aantal modellen van grotere scheepstypen uit de 17de, 18de en 19de eeuw. In de vitrines liggen verrekijkers en scheepskompassen uitgesteld alsook een serie prachtige octanten en een heel bijzonder mooi wentellog. Als tegenstelling met dit geelkoperen precisiewerk

staan hier ook enkele scheepskisten, oud en geschramd, maar still going strong. Een serie maritieme schilderijen completeert deze historische impressie. Naar onze smaak boeiender is de afdeling Beroepsvaart. Hier wordt men gekonfronteerd met het rechttoe rechtaan leven van alledag. De schepen zijn stabiel en stoer gebouwd, zoals de vele modellen dat laten zien: roefsnik, turfschip, Stavarse jol, Hindeloper vissersboot, treksnik, beurtschip, blazer, een onvoltooid veerschip en de stoomvrachtboot Sneek I. De grotere modellen zijn juweeltjes: een Wierumer visserszaak, een paviljoentjalk, een boterschip en een beurtschip.

De vitrines bevatten de volgende bezienswaardigheden: werktuigen van het in 1799 bij Terschelling gezonken goudschip de Lutine, zoals diverse duimstokken, een zweihak, een spanboor, wat nagels en een goudstaaf, die jammer genoeg niet echt is; een serie harpoenbladen; en verschillende scheeps-

bouwwerktuigen, zoals een winkelhaak, een zweihaak, een kruishout, hamers en breeuwijzers.

Los opgesteld staan diverse modellen roerbladen en roerklikker; en er is een zeer interessant rek met alle mogelijke soorten blokken met het patina van eeuwen. Achterin staat het klapstuk van de afdeling Beroepsvaart: een origineel fries „wyldsjitteke” in de ware grootte. Dit is een roeibootje dat vroeger gebruikt werd voor de eendenjacht, getuige ook de attributen waarmee het bootje is verlevendigd: een aantal houten en beschilderde lokeenden uit dezelfde periode en een heus schietgeweer, dat eerder aan een mager kanon doet denken dan aan een rap en kwiek jachtwapen.

Het is loodzwaar en niet te tillen, ook al schrijft men de oude friezen reuzenkracht toe. Het geweer bleef dan ook liggen waar het lag: de kolf op een roeibank en de loop in een uitsparing in de boeg. Op deze manier kon het schietgeweer alleen in het

horizontale vlak bewogen worden en slechts een weinig in het verticale vlak. Dit vertelt dat destijds de eenden op het water geschoten werden en niet, zoals de moderne weidelijkheid dat vereist, in de vlucht. Dat zou trouwens ook niet mogelijk geweest zijn met de zware geweren van die tijd. Ook toen moest men roeien met de riemen die men had. Een model van dit bootje, met zeil, staat opgesteld in het midden van deze zaal, die zo'n levendige indruk achterlaat.

Op de eerste verdieping zijn de oudheidskamers: de Oppedijk-kamer met de complete inventaris van een oud koopmanskantoor, waar het ruikt naar boenwas, snuif en geld; de Visser-kamer, gewijd aan de familie W. A. Visser, die sinds tweeënhalve eeuw de palinghandel op Londen uitgeoefend heeft vanuit Heeg, Workum en Gaastmeer. Het kasboek, dat daar opengeslagen ligt, laat zien dat er indertijd al behoorlijke bedragen rondgingen. De

Ypecolsga-kamer tenslotte toont fraai snijwerk, landschappelijk beschilderd behang en een 20ste eeuwse telefoon. Een anonieme stijl-kamer toont de friese wooncultuur uit de vorige eeuw. Op de bovenste verdieping zijn bodemvondsten van de middeleeuwen tentoongesteld. Hoewel deze weinig of niets met het nautisch verleden te maken hebben, is het toch de moeite van het bekijken waard, al was het maar om het historisch perspectief wat te verruimen.

Rest dan nog te vermelden dat het Fries Scheepvaart Museum een zeer aantrekkelijk en met veel groen ingerichte binnenplaats heeft, waar het vooral 's zomers voortreffelijk rondkuieren en verpozen is; en dat er een degelijke bibliotheek is met boeken en tijdschriften op scheepvaartgebied, alsook een kollektie prenten, foto's en knipsels. Al met al is dit Fries Scheepvaart Museum een schatthuis van bezienswaardigheden.

Otto Pelsler